

Яценко Таміла Олексіївна,
*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
відділ навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України*

НАВЧАННЯ ЛІТЕРАТУРИ В РЕАЛІЯХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

У контексті сучасних освітніх пріоритетів мета шкільного навчання літератури – розвиток компетентних читачів із усталеною потребою читання творів художньої літератури, національно свідомих громадян і патріотів України з гуманістичним світоглядом, здатних висловлювати власну критичну думку про прочитане, застосовувати здобуті предметні знання та вміння в нових навчальних і життєвих ситуаціях.

Концепція змісту сучасної шкільної літературної освіти в реаліях Нової української школи ґрунтується на дидактичних принципах наступності та перспективності в шкільному навчання літератури, відповідності віковим особливостям та особливостям художнього сприймання учнів, поступового ускладнення навчального матеріалу, базується на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного, культурологічного, діяльнісного та інтегрованого підходів, текстоцентричному та читацькоцентричному принципах, що сприятиме послідовному набуттю учнями у процесі адаптаційного та базового предметного циклів навчання предметних знань, наскрізних умінь, розвитку предметної та ключових компетентностей.

В Інституті педагогіки НАПН України підготовлено модельні навчальні програми з української літератури та інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для 5–6 класів і 7–9 класів закладів загальної середньої освіти (керівник авторського колективу – Т. Яценко), що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [1; 2; 3; 4].

Навчання літератури орієнтовано на результативне досягнення визначених в Державному стандарті базової середньої освіти (2020) чотирьох

груп результатів навчання, досягнення яких указує на рівень сформованості в учнів предметної (читацької) і ключових компетентностей.

Навчання літератури в 5–6 класах спрямоване на розвиток в учнів стійкого інтересу до читання художніх творів, удосконалення навички виразного читання, ознайомлення з доступними та цікавими для школярів цієї вікової категорії художніми творами, формування початкового розуміння специфіки мистецтва та літератури як одного із його видів, ознайомлення з деякими відомостями життя і творчість українських письменників, формування елементарних умінь аналізу художніх творів та розуміння художньої сутності образів, ознайомлення з основних теоретико-літературними поняттями, важливими для осмислення ідейно-художнього змісту твору, розвиток усного й писемного мовлення, критичного мислення учнів, збагачення їхнього емоційного світу та формування естетичного смаку.

Модельні навчальні програми з літератури для 5–6 класів побудовані за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах тематичних розділів. Такий принцип є оптимальним щодо розроблення змісту шкільного курсу літератури для учнів-читачів цієї вікової категорії.

На уроках української літератури та інтегрованого курсу літератур для текстуального розгляду в 5–6 класах рекомендовано твори фольклору, української та зарубіжної класики, твори сучасних письменників для читання.

Завдання навчання української літератури та інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) у 7–9 класах – ознайомлення учнів із високохудожніми творами класичної та сучасної української літератури різних родів і жанрів, мистецьких напрямів і стилів; розвиток художнього сприймання навколишнього світу; формування вмінь аналізувати художні твори з урахуванням їх жанрової специфіки, історичного, мистецького контексту; оволодіння теоретико-літературними поняттями для цілісного осмислення художніх творів; поглиблення вмінь самостійної дослідницької діяльності; розвиток творчих здібностей, усного й писемного мовлення; удосконалення

навичок виразного читання; збагачення емоційного досвіду та естетичного смаку; підвищення рівня загальної культури учнів.

Програму для 7 класу побудовано як логічно обґрунтоване продовження вивчення художніх творів за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах тематичного розділу. Опрацювання навчального матеріалу в 7 класі з його поступовим ускладненням на основі ідейно-тематичних і жанрових зв'язків зумовлено віковими особливостями художнього сприймання.

Рекомендований зміст навчальної програми для 7 класу включає художні твори про історичне минуле України, українську ідентичність, формування характеру та життєві випробування особистості. Запропоновано також детективні, пригодницькі, гумористичні тексти, твори фантастики та фентезі. Для текстуального розгляду рекомендовано твори, що увійшли до «золотого» фонду української класики для читання старшими підлітками та тексти сучасних українських письменників.

У 8 класі вивчення літератури ґрунтується на хронологічно-стильовому принципі з урахуванням жанрово-родової специфіки творів. Передбачено текстуальне вивчення творів у межах розділів «Прадавня Україна в дзеркалі літератури», «Заповідь любові: Біблія та українська література», «Література козацької України», «Українці та кримські татари», «Романтизм в українській літературі», «Реалізм в українській поезії та прозі», «Драматургія ХІХ століття», «Література рідного краю», «Найцікавіше з літературних новинок».

На основі ідейно-тематичного співвідношення запропоновано розгляд класичних художніх творів у проєкції з творами сучасної літератури. Такі тематичні паралелі сприятимуть осягненню конкретної історичної доби та діяльності її відомих представників у сучасних творах. Літературні паралелі простежено також і на жанрово-тематичному рівні.

У курсі літератури для 8–9 класів передбачено ознайомлення зі знаковими творами кримськотатарської літератури як невід'ємної частини українського літературного процесу.

У 9 класі критеріями добору художніх творів, що репрезентують історико-культурні періоди, є відповідність віковим особливостям художнього сприймання старшими підлітками з метою формування загального уявлення про літературний процес в Україні ХХ–ХХІ століть. Виокремлено розділи: «Література модернізму», «Із літератури покоління шістдесятників», «Із кримськотатарської літератури», «Панорама сучасної поезії», «Сучасна молодіжна прози», «Література рідного краю», «Найцікавіше з літературних новинок». Для текстуального розгляду рекомендовано твори української класики, знакові твори кримськотатарської літератури. Завершується курс літератури в 9 класі прозовими творами сучасних українських письменників, рекомендованими саме для цієї вікової категорії читачів, які презентують жанрово-тематичне розмаїття сучасної молодіжної прози.

У контексті актуальних освітніх пріоритетів зміст сучасної шкільної літературної освіти на адаптаційному та базовому предметному циклі навчання орієнтований на розвиток компетентних читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Модельна навчальна програма «Українська література» 5–6 класи для закладів загальної середньої освіти /автори: Яценко Т. О. та ін. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 64 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/729538/>

2. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти; за наук. ред. Т. О. Яценко. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 63 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/729539/>

3. Яценко Т.О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І.А. Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної освіти». Київ: ІМЗО, 2023. 151 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/736211/>

4. ЯценкоТ.О., Пахаренко В. І., Тригуб І.А., Слижук О. А. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти Київ: ІМЗО, 2023. 149 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/736212>